

Трагедыя “Маці ўрагану” напісана на аснове легенды “Маці Ветру”. Сіроцкія вясельныя песні надаюць мінорны настрой усяму твору. Апісвае аўтар і самі заручыны галоўнага героя. Войт вёскі Васіль Вашчыла часта прамаўляе прыказкі і прымаўкі: “*За саплівым сватам не находзіцца з платам*” [1, 180], “*Не табе ведаць, каб з бядой не абедаць*” [1, 180], “*Кума пытала, а пасля язык кусала. Менш ведаеш, сваток, менш балбочаш...*” [1, 180], “*Можна жыць без жонкі і дзяцей, нават без бацькоў. Але немагчыма жыць без Радзімы...*” [1, 186].

У п’есе “Званы Віцебска” выкарыстаны прыпеўкі, якія выконваюцца дзвюма сяброўкамі: “*А над мостам рыба з хвостам, / На вадзе ліляя; / Маладая дзяўчынанька / З хлопцамі не ўмее*” [1, 116]; “*Куды ж мяне ведзяце, / Таку маладую? / Ды ў папову сенажаць, / Траву зеляную*” [1, 116].

Думаецца, што У. Караткевіч наўмысна ўжывае дадзены фальклорны жанр, каб адцягнуць увагу чытача ад жудасных тагачасных падзей.

Трапна гучаць у п’есах драматурга народныя выслоўі: “*Хто музыкам плаціць – ягонья й скокі. Чыя сіла – таго і халуі*” [1, 155], “*Тварык бяленькі, ды на вуме мяленька*” [1, 22], “*За ўсё ў жыцці трэба плаціць*” [1, 186] і іншыя.

Заклучэнне. Фальклорныя сюжэты выступаюць сродкам характарыстыкі народнага жыцця, псіхалогіі, маральных, філасофскіх і эстэтычных поглядаў народа. Зварот да традыцый фальклору дапамагае раскрыць нацыянальны каларыт, наблізіцца да вытокаў. Фёдар Палачанін і Уладзімір Караткевіч у сваіх драматургічных творах карыстаюцца разнастайнымі жанрамі фальклору. Гэта дапамагае ўзбагаціць мастацкі тэкст, выявіць аўтарскае асабістае стаўленне да традыцый і абрадаў беларусаў.

Спіс літаратуры

1. Караткевіч, У. Старыя беларускія хронікі: п’есы / У. Караткевіч. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1988. – 304 с.
2. Палачанін, Ф. Дарога ў неба: драматургія / Ф. Палачанін. – Мінск: Кнігазбор, 2014. – 340 с.
3. Палачанін, Ф. Расплата за нелюбоў: П’есы / Ф. Палачанін. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1998. – 144 с.
4. Палачанін, Ф. Шлях да Бога: матэрыялы для выхаваўчай работы і драматычныя творы / Ф. Палачанін. – Мінск: Кнігазбор, 2012. – 212 с.

ПОЛЬСКАМОЎНЫЯ ЭЛЕМЕНТЫ Ў СУЧАСНЫМ БЕЛАРУСКІМ ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫМ ДЫСКУРСЕ

Ю.М. Бабіч
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава

Сродкі масавай інфармацыі адыгрываюць у сучасным грамадстве надзвычай істотную ролю. Але сёння перыядычнае выданне – гэта не толькі рэтранслятар навінаў, важны маральна-выхаваўчы фактар супольнасці, але і крыніца папаўнення лексікі беларускай мовы, узбагачэння яе слоўнікавага складу. І якраз газета найчасцей з’яўляецца першым фіксатарам новых лексічных адзінак, што трапляюць у нашу мову. Таму аналіз публіцыстычнага дыскурсу пярэдняму застаецца адной з прыярытэтных задач сучаснай айчыннай лінгвістыкі.

Новыя словы далёка не заўсёды з’яўляюцца ў мове для абазначэння новага, узніклага паняцця. Часта ў працэсе развіцця грамадства ва ўжыванні замацоўваецца іншая лексема, сінанімічная ўжо існай, але якая мае пэўныя перавагі. Скажам, больш дакладна перадае сутнасць абазначанага, мае больш багаты спалучальны патэнцыял, валодае большай экспрэсіўнасцю і г.д. Беларускае мова няспынна папаўняецца не толькі англіцызмамі, як і іншыя еўрапейскія мовы, але і, напрыклад, паланізмамі.

Актуальнасць даследавання абумоўлена неабходнасцю захавання чысціні маўлення, што парушаецца бяздумным выкарыстаннем іншамовных слоў.

Мэта артыкула – выяўленне спецыфікі ўжывання новых польскамоўных элементаў у сучасным беларускім публіцыстычным тэксце.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для правядзення даследавання паслужылі публікацыі ў беларускіх перыядычных выданнях: “Звязда”, “Новы час”, “Наша ніва”, “Народная воля”, “Вольнае Глыбокае”. У якасці асноўных у працы выкарыстаны лінгвастыстычны метад і метад кампанентнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. На пачатку XXI стагоддзя ў нашай мове замацавалася даволі вялікая колькасць слоў, якія трапілі з польскай мовы ці праз польскую. Гэтаму спрыяе ўсё

больш адчувальная актуалізацыя рознаўзроўневай камунікацыі паміж палякамі і беларусамі, узрослая цікавасць да польскай мовы і культуры ўвогуле.

Але разам з пазычаннямі, што ўжо даволі трывала ўпісаліся ў беларускі публіцыстычны дыскурс і выкарыстоўваюцца ў штодзённай камунікацыі (*слынны, знаны, каляжанка, танчыць, стасункі* і інш.), у перыядычных выданнях час ад часу фіксуюцца і іншыя, характэрныя найперш для польскай мовы лексемы, якія ў беларускамоўным тэксце выглядаюць, прынамсі пакуль, не зусім натуральна, можна сказаць, штучна. Прывядзём колькі прыкладаў: *У Магілёве знайшлі 40 нелегальных таксовак* (Наша ніва, 16.03.11); *Прыгажосць з імбрычка* (Звязда, 8.10.11); *Чалавек кідаецца ў разнастайныя хэнці* (Новы час, 28.02.1); *Што за бздурны вы кажашце?* (Новы час, 18.04.14); *Давайце цвяроза паглядзім на ўсе гэтыя бздурны з “Цэнтрам Еўропы”* (Вольнае Глыбокае, 29.05.14); *У Вульфа была вялікая радзіна* (Наша ніва, 9.04.14); *Пазней у “Праўдзе” з’явіўся артыкул “Пра ўнутраныя прычыны вайсковай паразы Польшчы”, які стаў свайстым абгрунтаваннем савецкага ўварвання ў Польшчу* (Новы час, 29.11.13); *Дзіўнае, невымоўна ўтульнае і свайстае мястэчка, намаляванае двума колерамі* (Наша ніва, 10.09.14); *Сучаснаму чалавеку ўнікнуць тэфлону цяжка, амаль немагчыма* (Наша ніва, 10.12.14); *Ва ўсіх праблемах сусветны крызіс вінаваты: Кітай гальмуе, поныт на саравіну падае, у Бразіліі каву пажраў жук...* (Наша ніва, 16.09.15). Падобныя словы сёння варта ўспрымаць як варварызмы, гэта значыць, лексічныя адзінкі, не асвоеныя (або не цалкам асвоеныя) нашай мовай, што ўспрымаюцца як чужародныя, як парушэнне агульнапрынятай нормы. Іх ужыванне ў тэксце можна патлумачыць падсвядомай устаноўкай аўтараў на стварэнне асаблівай моўнай выразнасці, на дасягненне адмысловага эфекту навізны, і як вынік – прыцягненне ўвагі да напісанага. Праўда, пакуль гэта, хутчэй, адлюстроўвае ўласныя моўныя густы аўтараў канкрэтнай публікацыі, а не сведчыць пра тэндэнцыю да трывалага замацавання ў мове пададзеных вышэй неалагізмаў. Але з цягам часу падобная практыка можа непасрэдна паўплываць на механізмы вербалізацыі ментальнай прасторы індывіда. Можна пагадзіцца з меркаваннем расійскага лінгвіста А. Васільева, што “пад уплывам іншамоўных і чужакультурных навацый адбываецца аксіялагічная рэпалярызацыя менталітэту”. А гэта, у сваю чаргу, непазбежна прывядзе да непрадказальных трансфармацый у моўнай кварціне свету ўсяго нашага этнасу.

У пэўным сэнсе павелічэнне частотнасці варварызмаў у сучасным публіцыстычным тэксце – гэта прымета імклівых змяненняў не толькі ў мове, але і ў грамадстве ўвогуле. Падобныя лексемныя можна лічыць таксама і агнонімамі – адзінкамі мовы, невядомымі ці маларазумелымі большасці яе носьбітаў.

Разам з тым адзначым, што некаторыя паланізмы дастаткова ўпэўнена “намацваюць” сваё месца ў сучаснай беларускай мове. З высокай доляй верагоднасці можна меркаваць, што, напрыклад, словы *файны, атракцыя, валіза, выкіталцыоны* будуць пашырацца ў камунікацыі і з цягам часу прайдуць у разрад агульнаўжывальных. Колькі канкрэтных кантэкстаў: *Беларускамоўная музыка можа быць файнай і прыгожай* (Вольнае Глыбокае, 30.06.11); *Галоўная атракцыя турэцкага адпачынку для постсавецкіх жанчын – гэта турэцкі хамамшчык, на сумяшчальніцтве масажыст* (Наша ніва, 14.08.13); *Адпачывальнікі звычайна ідуць з валізамі з аўтобусага прыпынку да санаторыя праз цэнтр* (Звязда, 12.05.12); *Я гляджу на... моладзь з заплечнікамі, на сівавусых старых, на модніц у выкіталцёных спадніцах...* (Наша ніва, 25.09.13). Заўважым, што названыя лексемныя выкарыстоўваюцца рознымі выданнямі, гэта значыць, не ўспрымаюцца як абсалютна незразумелыя, чужародныя.

Уплыў польскай мовы на сучасны беларускі публіцыстычны дыскурс мы назіраем і на сінтаксічным узроўні, калі пэўнае словазлучэнне будзеца на ўзор адпаведнага польскага: *МЗС Беларусі прапаноўваў усім ахвочым варыянты эвакуацыі з вылетам у бліжэйшыя расійскія гарады, але не імат хто скарыстаўся з той магчымасці* (Наша ніва, 23.03.11); *Скарыстаўшыся з хаосу, выкліканага аддзяленнем Судэтаў, Гітлер далучыў да Трэцяга Рэйха ўжо ўсю Чэхаславакію* (Наша ніва, 5.03.14); *У падобны спосаб мы і сёння стаім перад выбарам...* (Наша ніва, 27.04.11); *“Адрэдагаваных” у такі спосаб лістоў у кнізе аж занадта імат* (Наша ніва, 18.01.12). Падобныя канструкцыі парушаюць сінтаксічныя нормы сучаснай беларускай мовы. Што праўда, пакуль згаданыя факты адзначаны намі толькі ў “Нашай ніве”. Таму такую практыку на дадзены момант не варта разглядаць як агульнамоўную тэндэнцыю.

Заклучэнне. Такім чынам, павышэнне частотнасці ўжывання ў беларускім публіцыстычным дыскурсе паланізмаў мае найперш экстралінгвістычны характар. На наш

погляд, магчыма правесці пэўнае размежаванне паміж функцыянальна апраўданымі пазычаннямі (*танчыць, варункі, валіза, стасункі*) і выпадковымі, нематываванымі, якія, найхутчэй, трапляюць у перыядычныя выданні праз асаблівую прыхільнасць да іх аўтараў публікацый, журналістаў. Да гэтай групы якраз можна аднесці словы *імбрычак, бздур, гальмаваць, радзіна, сваісты*. Некаторыя неалагізмы, як можна меркаваць, заканчваюць перыяд своеасаблівай адаптацыі да беларускай лексічнай сістэмы (*атракцыя, валіза, файны, выкіталцоны*).

Як бачна, лексічнае атачэнне сучаснага чалавека ўтрымлівае значную частку іншамоўных слоў, у тым ліку і паланізмаў. Іх засваенне ўяўляецца непазбежнай умовай для паспяховай камунікацыі, прынамсі для людзей, чыя прафесійная дзейнасць так ці інакш звязана з мовай. І менавіта перыядычныя выданні як найбольш запатрабаваная грамадствам крыніца інфармацыі і ствараюць той адмысловы фон, на якім адбываецца працэс сацыялагізацыі новых слоў.

ЭСТЭТЫЧНЫЯ ІМПЕРАТЫВЫ МІХАСЯ СТРАЛЬЦОВА

*В.Ю. Бароўка
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава*

Міхась Стральцоў (1937–1987) – беларускі паэт, празаік, літаратурны крытык. Гэта яркі прадстаўнік так званага “філалагічнага пакалення”, якое ўмовамі гістарычнага часу, сацыякультурнымі абставінамі па-новаму разумела прызначэнне і спецыфіку літаратурнай творчасці і гэтак разумеў рэалізавала ў сваёй творчасці. Проза М. Стральцова знайшла глыбокае навуковае асэнсаванне ў артыкулах выдатных літаратуразнаўцаў Алеся Адамовіча і Пятра Васючэнкі, эстэтычная ж праграма пісьменніка, на жаль, не даследавана. Між тым яе вывучэнне паспрыяе ўдакладненню ўнёску М. Стральцова ў развіццё айчыннай літаратуры і літаратуразнаўства.

Мэта дадзенай работы заключаецца ў выяўленні эстэтычных імператываў М. Стральцова шляхам разгляду тэматыкі і праблематыкі вершаваных твораў і літаратурна-крытычных работ.

Матэрыялам і метады. Матэрыялам для аналізу абраны паэзія, нарыс “Дзень у шэсцьдзясят сутак”, эсэ “Загадка Багдановіча”, літаратурна-крытычныя артыкулы пісьменніка. У працы выкарыстаны прыёмы канкрэтна-гістарычнага, фенаменалагічнага, структурна-тыпалагічнага і дэскрыптыўнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Міхась Стральцоў – арыгінальны пісьменнік. Яго проза – гэта сінтэз думкі і пачуцця, у ёй значны не паказ падзей, а ўвасабленне чалавечых адчуванняў. Яна рытмічна арганізаваная за кошт паўтараў і кантамінацый зыходных сітуацый, кожны твор вытрыманы ў сваёй настраёвай танальнасці, нярэдка пазначанай назвай. Алесь Адамовіч слухна адзначыў моцны моцартаўскі пачатак у гэтага празаіка [1, 8]. Паэзія М. Стральцова таксама “акрылена высокай культурай думкі і пачуцця” [1, 8]. Яго вершаваныя радкі лёгка пазнаюцца па пластычнасці і акварэльнасці малюнка, іранічнасці, асацыятыўнасці дэталеў, сэнсавай ёмістасці, звернутасці да рэфлексій аб творчасці. Напрыклад, верш “Засцярога пачынаўся словамі: “Калі маўчыць душа, гібее розум наш” [2, 40]. У жартоўным творы “На адпачынку” паэт іранічна зазначаў: “Такі няпэўны час: // З натхненнем у нязгодзе. // Распрэжаны Пегас // Гладчэе на выгодзе” [2, 44], а ў “Одзе прозе” прызнаваўся: “Люблю я прозы дух цвярозы, // Яе густы зямляны дух. // Яна і жартам, як сур’ёзам, // Карчы варочае за двух” [2, 73]. Пісьменнік лічыў, што слова не заўсёды можа перадаць тое, што існуе ў жыцці: “Імгненні ёсць пакутлівага шчасця – // Ірвуцца ўвысь і думка, і душа. // Ды толькі тое ўсё ў радок не ўкласці, Як ты яго, радок, не падвышай” [2, 129]. Аднак у любым выпадку, як сцвярджалася ў вершы “Заўваж сабе”: “Матыў лірычны, адмысловы // У важкай думе ці журбе – // Ён неабходны, каб на слова, // Паэце, верылі табе” [2, 149].

Напоўнены думкамі пра літаратуру нарыс “Дзень у шэсцьдзясят сутак” (1964) і эсэ “Загадка Максіма Багдановіча” (1968). У нарысе пісьменнік на прыкладзе культавага для яго пакалення Эрнеста Хемінгуэя разважаў пра ролю таленту: “Талент, як і сумленне, павінен быць непадкупны, галава павінна быць цвярозая, жыццёвы здаровы інстынкт, зрок востры, слых абсалютны. Талент – інструмент, пры дапамозе якога чалавек пазнае жыццё, ён – люстра, у якім